

ФУНКЦІЇ ПРОКУРОРА НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Розкривається поняття конституційних і кримінально-процесуальних функцій прокуратури. Пропонується доповнити ст. 5 Закону України «Про прокуратуру» функцією боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: конституційні та кримінально-процесуальні функції прокуратури, боротьба зі злочинністю – одна із функцій прокуратури.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням злочинності в Україні, підвищенням ролі принципу невідворотності відповідальності за вчинення злочину, подальшим розвитком і реформуванням кримінального, кримінально-процесуального законодавства, реформуванням прокурорського нагляду відповідно до чинної Конституції України [1, с.49], запитів практики та вимог Ради Європи. За таких умов боротьба зі злочинністю набуває особливої ваги, бо, як зазначив Генеральний прокурор О. Медведько на колегії Генеральної прокуратури України 9 вересня 2010 року, «Стан злочинності в державі засвідчує, що раніше вжиті правоохоронними органами держави заходи з профілактики та протидії злочинності є недостатньо ефективними» [2, с.4].

Однією з гарантій ефективності боротьби зі злочинністю є прокурорський нагляд за діяльністю органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, як конституційна функція прокуратури. Спрямування діяльності прокуратури на боротьбу зі злочинністю, зміцнення демократичної соціально-правової держави та забезпечення верховенства права, додержання прав і основних свобод людини та громадянина є однією із засад державної політики в галузі прав людини [3, ст.303].

Прокурорсько-наглядова діяльність спонукає зазначені органи та їх посадових осіб додержуватися вимог закону на стадії дослідчої перевірки та досудовому слідстві при порушенні кримінальних справ, їх розслідуванні, а у разі їх порушення – вжити передбачених законом заходів до усунення порушень закону, поновлення порушених прав та притягнення винуватих осіб до відповідальності.

Виникають непрості ситуації у правовідносинах прокурора з органами дізнання, слідчим під час досудового слідства, а також при реалізації прокурором функції – боротьби зі злочинністю.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблеми повноважень і функцій прокурора у кримінальному процесі України висвітлювалися у

працях Грошевого Ю.М., Зеленського В.С., Каркача П.М., Коваленка Є.Г., Малярєнка В.Т., Михайленка О.Р., Михеєнко М.М., Шибіко В.Л. [4, с.83; 5, с.170; 6, с.7; 8, с.80; 9, с.298; 10, с.166; 11, с.73].

Метою статті є дослідження повноважень і функцій прокурора в боротьбі зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Повноваження, функції прокурорів, організація, засади та порядок діяльності прокуратури визначаються Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру» [11, с.17], іншими законодавчими актами.

Під функцією прокуратури належить розуміти – вид діяльності її органів, який зумовлюється соціальним призначенням прокуратури й характеризується визначеним предметом провадження та спрямуванням на виконання відповідних завдань.

Функції прокуратури можна поділити на наглядові та ненаглядові, а враховуючи їх законодавче закріплення – на: а) функції, передбачені Конституцією України; б) функції, передбачені Законом України «Про прокуратуру».

Згідно зі ст. 121 Конституції України, станом на 8.10.2010 року на прокуратуру покладаються такі функції: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Ці функції закріплені в ст. 5 Закону України «Про прокуратуру». Крім цього, у Законі передбачені також інші функції: координація діяльності по боротьбі зі злочинністю (ст. 10); нагляд за додержанням і застосуванням законів (ст. ст. 1,19); функція розслідування злочинів (ст. 17).

Разом з тим, прокурор, на нашу думку, на стадіях досудового слідства виконує ще й такі функції: боротьба зі злочинністю; нагляд за процесуальною діяльністю органів дізнання і органів

досудового слідств; кримінального переслідування; керівництво процесуальною діяльністю слідчого, дізнавача і органів дізнання по порушенню кримінальних справ і розслідуванню злочинів; координація діяльності правоохоронних органів з порушення кримінальних справ і розслідуванню злочинів; правозахисну.

Функція боротьби зі злочинністю прямо не сформульована в КПК України. Побічно вона впливає з положення ст. 4 КПК України: «... прокурор, слідчий, орган дізнання зобов'язані в межах своєї компетенції порушити кримінальну справу в кожному випадку виявлення ознак порушення злочину, вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину, і до їх покарання» [12, с.6].

У юридичній літературі теперішнього часу прямо не висловлювалася думка про здійснення прокурором функції боротьби зі злочинністю, але деякі автори про це заявили: «Виходячи із загальних завдань, які покладені на прокуратуру, і одночасно враховуючи мету кримінального судочинства, прокурор зобов'язаний приймати безпосередню участь в боротьбі зі злочинністю, використовуючи усі надані йому повноваження для попередження та викоринення злочинності» [13, с.453].

Сутність цієї функції в обов'язку прокурора вживати заходів з виявлення ознак злочинів і при наявності підстав порушувати кримінальну справу.

Мета функції – зниження рівня злочинності в країні до максимально можливої межі, завдання – активно виявляти скоєні або такі, що готуються злочини і вживати передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи з виявлення злочинів іншими правоохоронними органами.

Зміст функції складає конкретна кримінально-процесуальна діяльність прокурора по боротьбі зі злочинністю у відповідності із наданими йому повноваженнями: вимагає від органів дізнання і досудового слідства для перевірки кримінальні справи, документи, матеріали та інші відомості про вчинені злочини, хід дізнання, досудового слідства і встановлення осіб, які вчинили злочини; перевіряє не менш як один раз на місяць виконання закону про приймання, реєстрацію і вирішення заяв та повідомлень про вчинені або ті, що готуються, злочини; скасовує незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та осіб, які провадять дізнання; дає письмові вказівки про обрання, зміну або скасування запобіжного заходу, кваліфікацію злочину, проведення окремих слідчих дій та розшуку осіб, які вчинили злочини, у тому числі щодо видачі особи (екстрадиції), а також виконує інші повноваження

передбачені ст. 227 КПК України. Межі дії функції – всі стадії кримінального процесу.

Так, на стадії порушення кримінальної справи прокурор займає активну позицію в боротьбі зі злочинністю. У ході проведення загальнонаглядових перевірок у різних організаціях, підприємствах, відомствах, участі в роботі виконавчих і законодавчих органів державної влади і місцевого управління, прийому громадян і т. д., при наявності ознак виявленого злочину прокурор зобов'язаний негайно вжити заходів щодо порушення кримінальної справи.

Зусилля прокурора також повинні бути спрямовані на підтримку діяльності по боротьбі зі злочинністю всіх органів дізнання і слідства. Велике значення в цьому плані має те, що прокурор має право перевіряти виконання вимог закону про приймання, реєстрацію і вирішення заяв і повідомлень про вчинені або ті, що готуються, злочини (п. 1 ч. 1 ст. 227 КПК України).

Згідно з п. 2.1 наказу Генерального прокурора України від 19 вересня 2005 року № 4 г н «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів, органами, які провадять дізнання та досудове слідство», ...прокурори зобов'язані щомісячно перевіряти повноту реєстрації, законність розгляду та вирішення заяв і повідомлень про злочини у кожному правоохоронному органі» [14, с.300]. Такі перевірки не тільки є засобом виявлення порушень закону, але й стимулюють діяльність правоохоронних органів з розкриття злочинів на підставі отриманих повідомлень.

Виконання цієї функції забезпечується правом прокурора проводити самому чи доручати слідчому органу дізнання перевірку повідомлень, заяв про скоєний злочин з метою переконатися про достовірність ознак злочину.

Наступною функцією органів прокуратури є функція боротьби зі злочинністю на досудовій стадії кримінального судочинства. Зокрема, прокурор порушує кримінальні справи, проводить самостійно розслідування кримінальної справи або направляє її для розслідування слідчому, дає письмові вказівки про розслідування злочинів, обрання, зміну або скасування запобіжного заходу, кваліфікацію злочину, проведення окремих слідчих дій, скасовує незаконні і необґрунтовані постанови слідчих та осіб, які провадять дізнання, затверджує обвинувальні висновки, направляє кримінальні справи до суду для розгляду по суті (п.п. 2-11 ч. 1 ст. 227 КПК України).

Специфіка діяльності прокурора на цій стадії проявляється в тому, щоб наглядати за діями слідчих і дізнавачів, які зобов'язані виявляти

і фіксувати сліди злочинів, бо не є тасмницею факти, коли вони намагаються не зафіксувати чергові епізоди злочинної діяльності з метою не ускладнювати процес розслідування, не продовжувати строки тощо. У таких випадках слідчі та дізнавачі не фіксують нові обставини (епізоди) злочинної діяльності або виносять незаконні постанови про виділення окремих епізодів з матеріалів кримінальної справи, а згодом виносять постанови про закриття кримінальної справи чи постанови про відмову в порушенні кримінальної справи. Фактично приховуються злочини, а тому позиція наглядючого прокурора – це встановлення суворого режиму нетерпимості до названих порушень, цілеспрямована діяльність з виявлення супутніх злочинів, може дати ефект в боротьбі зі злочинністю.

По-друге, прокурор несе відповідальність за те, щоб усі виявлені злочини розслідувалися, встановлювалися особи, які їх скоїли, і притягувалися до кримінальної відповідальності. При наявності підстав передбачати, що в основі постанов про відмову в порушенні кримінальної справи або про закриття кримінальної справи є особиста зацікавленість слідчого, дізнавача, прокурор зобов'язаний вжити заходів для їх перевірки.

Висновок. Зважаючи на велику роль прокуратури в організації боротьби зі злочинністю, необхідно доповнити ст. 5 Закону України «Про прокуратуру» функцією «боротьба зі злочинністю».

Список літератури

1. Конституція України: Офіц. видання. Станом на 8 жовтня. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 80 с.
2. Медведько О.І. Із виступи на колегії Генеральної прокуратури України 9 вересня 2010 року // Вісник прокуратури. – 2010. – № 9 – с.4.
3. Засади державної політики України в галузі прав людини, затв. постановою Верховної

Ради України від 17. 06. 1999 р. – ВВВУ. – 1999. – № 35. – Ст. 303.

4. Кримінальний процес: підручник / за ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліноної. –Х.: Право, 2010. – 608 с.

5. Зеленецкий В.С., Козьяков И.Н. Ведомственный контроль и прокурорский надзор за законностью оперативно-розыскной деятельности. – Харьков: Восточно-региональный центр гуманитарно-образовательных инициатив, 2003. – 256 с.

6. Каркач П.М., Иванов С.М. Органи прокуратури України: Навчально-методичний посібник, – Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. –360 с.

7. Коваленко Е.Г. Кримінальний процес України: Навч. посіб. –К.: Юрінком Інтер, 2004.–576с.

8. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: Стан та перспективи розвитку: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: Вибрані наукові праці. – К.: Ін Юре, 2004. – 600 с.

9. Михайленко А.Р. Расследование преступлений: законность и обоспечение прав граждан. Научно-практическое издание. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 448 с.

10. Михеєнко М.М. та ін. Кримінальний процес України: Підручник / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К.: Либідь, 1992. – 431с.

11. Закон України «Про прокуратуру»: Офіц. видання. – К.: Ін Юре, 2001. – 32 с.

12. Україна. Закони. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 15 верес. 2010 р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2010. – 240 с.

13. Курс советского уголовного процесса: Общая часть/ Под ред. А.Д. Бойкова и И.И. Карпеца. – М., 1988. – 621 с.

14. Прокуратура України: законодавство, рішення Конституц. Суду України, накази та ін. організаційно-розпоряд. док. Ген. Прокурора України / Ген. Прокуратура України; за зат. ред. О.І. Медведька.

Стаття надійшла до редколегії 27 серпня 2010 року.

Рекомендована до опублікування у «Віснику» членом редколегії М.К. Якимчуком.

V.M. Yurchishin

Functions of public prosecutor on the pre-trial stages of criminal process of Ukraine

Summary

The concept of constitutional and criminal functions of prosecutors office are reveal. It is suggested to complement the art. 5 of the law of Ukraine "On Prosecutions office" with the function of fight against criminality.

V.M. Юрчишин

Функции прокурора на досудебных стадиях уголовного процесса Украины

Аннотация

Раскрывается понятие конституционных и уголовно-процессуальных функций прокуратуры. Предлагается дополнить ст. 5 Закона Украины «О прокуратуре» функцией борьбы с преступностью.